

A CSEPELI TEMETŐ 100 ÉVE

Írta: Bolla Dezső

Szerkesztette és publikálásra előkészítette, valamint a tagsághoz való továbbításban közreműködött: Bárány Tibor

"Voltunk mint ti, Lesztek mint mi, por és hamu" Nagycenk, felirat a Széchenyi Mauzóleum kriptalejárataánál.

A temetők a kegyeletnek, a mindenkire váró elmúlás utáni megrázó búcsúzásnak szinterei, az eltávozottak végső nyughelyei, emléküik őrzői.

A holtak, az egykori hozzátartozók, barátok, ismerősök sírjainál, lényüket felidézve, a megváltozhatatlanba való belenyugvásnak és az emlékek felidezésének meghitt helyei.

A civilizáció kibontakozásának egyik fontos állomása volt az őskorban a halottak temetésének elterjedése.

Most, mikor a száz éve megnyitott csepeli temetőnkre emlékezünk, szinte hihetetlen, hogy közel 6000 éve - kisebb megszakításokkal - folyik temetés lakóhelyünkön. Mindezt az itt feltárt több mint ezer régészeti lelőhely közt talált számos őskori, népvándorlás-kori és magyar sír, temető bizonyítja.

A feltárások közül (a bizonyítás kedvéért) közreadok néhányat:

- A legkorábbit a Sziget-csúcson tárták fel: a közép-rézorból /kr. e. 3800-3600 év/ származó

két sírt.

- Ugyanott kora-bronzkori /kr. e. 3. évezred/, vegyes rítusú, szórt hamvas és urnasíros temetőt találtak, 38 sírral.

- Ugyanott kelta /kr. e. IV. századból/, hamvasztásos és csontvázas temetőt találtak, 19 sírral.

- Hároson avarkori /kr. u. VII.sz./ temetőt tártak fel.

- A Szabadkikötőben és a Kertvárosban honfoglalás-kori /IX. - X. sz./ temetőt találtak.

1993-ban sikerült megmentenünk egy koponyát a temetőnk közelében lévő, egykori WM lőszerraktár bontásakor előkerült és széthordott három régi sírból. A leletet a Csepeli Helytörténeti Gyűjteményben helyeztük el. A Budapesti Történeti Múzeumban elvégzett antropológiai vizsgálat szerint "keleti mediterrán.....de előfordul a honfoglaló magyarok közt is."

Csepel magyar története a mai Szabadkikötő helyén keletkezett honfoglalás-kori a török időkben elpusztult, s addig mezővárossá fejlődött település keletkezésével kezdődött, amely mellett királyaink által látogatott uralkodói udvarház állott. Minden bizonnyal ott halt meg 1272.-ben IV. Béla király hányatott sorsú fia, V. István király. Akit viszont nem a Csepel-szigeten, hanem a későbbi elnevezés szerinti Margit szigeten temettek el. Így hát halott királya volt, de itt eltemetett királya nem lett Csepel-szigetnek.

A ráckevei Szavojai uradalom 1717.-ben, - a régi helyén - délszlávokkal /illyrekkel, vagy rácokkal/ és németekkel újraterelítette falut. Temetője a mai kikötő délkeleti sarkának közelében alakult ki.

Annak ellenére, hogy az 1838.-as pusztító árvíz után az Ótemető mellől a falut átköltöztették a mai Szent Imre tér köré, az elkövetkező évek alatt (1920.-ig) ott helyezték örök nyugalomra a község elhunytjait.

Az Ótemető leghíresebb halottja a község első római katolikus plébánosa, az 1801-ben elhunyt Christiánus de Wallenstein volt. Ő hozatta Csepelre a Szent János emlékművet. Azt tudjuk, hogy a szentmiséket az 1800-as évek első feléig két nyelven szolgáltatták (addig valószínűleg a temetések az elhunytak anyanyelvén folytak).

A XIX. századi két szörnyű járvány Csepelen sok áldozatot követelt.

Az 1831-es kolera járvány idején a nagy számú halálesetek miatt a temetések szokásos rendjét meg kellett változtatni. A papnak el kellett hagynia a búcsúztatást, s csak az előre kiásott sírgödröket áldotta meg. Ahol gyászolók nélkül -félelmetes körülmények között- éjjel földelték el a járvány áldozatait.

Alig több,mint fél évszázad múltán, 1885-től két évig szinte minden családot megtizedelt a fekete-himlő járvány. Oltás hiánya miatt - különösen a gyerekek köréből - szedte áldozatait. A

sok halottat már csak közönséges szekérre halmozva tudták elszállítani a temetőbe. A közegészségi ellátás hiánya miatt a falu lakóinak nagyon gyenge volt az egészségi állapota. Ezért sűrűn szólt a temetést jelző lélekharang. Az átlagos életkor nem érte el 30 évet.

A községben először csak 1893-ban alkalmaztak orvost.

Míg 1880-ban az 1.534 főnyi lakosság kizárólag római katolikus volt, azért a temetések szertartása is csak katolikus vallás szerint bonyolódott.

1910-re a népesség megnégyszereződött: 9.400-ra növekedett. A lakosság nemzetiségi és vallási összetétele is átalakult. Miközben a magyarok többségbe kerültek, velük együtt a faluban megjelentek a reformátusok, az evangélikusok és a zsidók is, akik a sziget-csúcson létesítettek temetőt. Az Ótemető mellett Újtelep elnevezésű szerény lakóterület alakult ki.

A község és az Ótemető történetének talán legmeggrázóbb temetésére 1909 szeptemberében, a WM Lőszergyárban történt robbanás csepeli gyermekmunkás áldozatainak nagytemplomi ravatalozása és temetői elhantolásakor került sor.

Az első világháború alatt (a WM Művek alkalmazottainak és a falu lakosságának erős növekedése, valamint az ellátási nehézségek következtében előállt egészségkárosodások miatt) nőtt a halálesetek és a temetések gyakorisága. A háborús frontokon elesett csepeli hősi halottak közül több mint 160 neve ismert, de sírjuk helyeiről sajnos nincs tudomásunk. Rajtuk kívül négy olyan hősi halottat Csepelen temettek el, akik a harctéren szerzett sérülésük következtében itthon haltak meg.

1892-ben, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara a megépítendő budapesti kereskedelmi kikötő helyéül "a követelményeknek pedig megfelelőnek Csepel-sziget északi csúcsát" tartotta. A terv megvalósításának előkészítése csak az első világháború idején kezdődött, amikor a község északi részét az Ótemetőtől a sziget csúcsáig a Kikötő Kormánybiztossága kisajátította.

A község az Újtelep és a régi sírkert felszámolására és új létesítésére kényszerült. Az Újtemető helyére a Nyírfaerdő helyetti dűlőt választották. Ma is meglévő déli kerítése a (akkor még Tököli útnak nevezték) II. Rákóczi Ferenc útból kiágazó, Szigetszentmiklóstra vezető - akkor a falu határszakaszát képező - út mellé került.

A korábban mezőgazdasági művelés alatt álló területen kijelölt tágas, több mint 10 hektáros temető-kertbe kertészlakást, ravatalozót és boncoló helyiséget, majd később Bauhaus-stílusú temetőkápolnát építettek. A bejáratot szép „FELTÁMADUNK” feliratú kovácsoltvas kapu, és a közeli téglagyárban készült, fehér-tégla kerítés díszítette.

Az Ótemető sírjait nagyrészt exhumálták és a síremlékekkel együtt az újban helyezték el.

Közülük több (a sok viszontagság ellenére) a temető díszére válva, megérte a XXI. századot.

A régi temetőt a területet birtokló egymást követő kőolajipari vállalatok az 1970-es évek közepéig tiszteletben tartották, nem háborították. Helyét az elhagyott sírhelyek, néhány sírkő, és az egykori elhaltak emlékét őrző évelő virágok, orgonabokrok jelezték. A rég elhunytak idős utódai a terület feldúlásáig látogatták a hajdani sírhelyeket. Ám az egykori holtak közül azoknak, akiknek új sírjaik, vagy kriptáik a temető Tököli út melletti kerítéséhez kerültek, ott sem jutott örök nyugalom. Mert onnan a sírokat (a soha meg nem valósult HÉV-bővítés tervére hivatkozva) a temető belső részeire helyezték át.

A temető már 1918-ban elkészült.

A Csepeli Temető - korabeli elnevezése szerint Községi Új Köztemető és Ravatalozó - első temetéssel történt megnyitására száz esztendeje, 1920-ban került sor. Nem ismerjük, ki volt az, akit elsőnek kísértek ott akkor utolsó útjára. Azóta - az izraelita vallásúak és a máshol eltemettek kivételével - ott van sok ezer elhunyt egykori csepeli szeretteink, hozzátartozóink, rokonaink, barátaink, ellenfeleink, ismerőseink, híres és egyszerű lakótársaink végső nyughelye.

A csepeli Községi Új Köztemető és Ravatalozó megnyitására 1920-ban került sor.

Ez volt az az esztendő, amelyben a monarchia romjain - egy negyedszázad után - újra romokba hanyatló, „keresztény-nemzeti” politikát vállaló Horthy-rendszert létrehozták. Vezetőik hatalomra jutásuk érdekében elfogadták a Magyarország megszállását támogató, a trianoni diktátumot előkészítő győztes antant hatalmak segítségét.

A megszerzett hatalmuk megtartásához aláírták a történelmi Magyarország feldarabolását, annak területe és lakossága kétharmadának elvesztését kikényszerítő Trianoni békeszerződést. Rendszerüket viszont annak revíziójára alapozták. A megmaradt „csonka Magyarországot” működőképes állapotba hozták. A kibontakozásban Csepelnek is jelentős szerep jutott.

A két világháború között országosan növekvő átlagos életkor Csepelen a különösen nehéz megélhetési viszonyok és a lakosság rossz egészségi állapota miatt csak kisebb mértékben javult, annak ellenére, hogy a gyárában csökkent a munkaidő és az elterjedt a betegbiztosítás által megindult az egészségügyi ellátás.

A község területe Szigetszentmiklóstól történt hozzácsatolással Hárosnál 25 kh-al és az Király-erdőnél 350 kh-al növekedett. A település viszont 1.100 kh kiterjedésű északi részének Budapesthez kapcsolásával csökkent. A lakóterület főként a Kertvárossal, a Királyerdővel, a Rózsadombbal, és a megnövekedett Csillag-teleppel bővült. Ezek miatt

szükségessé vált a katolikus egyházi szolgálat hatékonyabbá tétele érdekében a helyi egységes római katolikus egyházközség I. és II. egyházközségre osztása, a Csepel II. Jézus Szíve lelkeszség létesítése és 1931. év január 1-től történő önállóságának megadása. Hozzá tartozott a község déli része a temetővel együtt, melynek egyházi felügyelete erre az új egyházközségre hárult.

A WM Művek termelése átalakult és tovább nőtt. Megépült a Szabadkikötő, melynek hatásra a helyi közlekedés is megújult, két híddal, újabb burkolt közutakkal, vasútvonallal. Posztógyár, Papírgyár, Mauthner „Maggyár” és a kikötőben négy kőolaj-forgalmazó cég létesült.

A település lakossága a vidékről és az utódállamokból történt beköltözések következtében az 1920-as 14 ezer főről, 1930-ra 23 ezerre, 1940-re 46 ezer főre szaporodott. Mind ezek következtében az elhalálozások, s ezzel együtt a temetések száma is növekedett, annak ellenére, hogy az 1.000 főre eső halálesetek száma 1920-tól 1941-ig 21,3 -ról 13,2-re csökkent.

A temetések lebonyolításáról 1937-ben a községben már három temetkezési vállalkozás gondoskodott. Közülük kettő: az Eckrich és Terleth cég volt a legismertebb és legtöbbet foglalkoztatott.

Addigra a temető bejárat felőli része megtelt, ahova főként gazdagabb régi családok és a tehetősebb újabban betelepülők temetkeztek. A lakosság nagy része a három nagy keresztény egyház híve volt. Ezért a temetéseket szinte kizárólag kegyeletes katolikus, református és evangélikus egyházi szertartással tartották. A temetések során annak méltóságát szolgálva a ravatalozótól a sírig az elhunytat fekete lovak vontatta főúri hintóra emlékeztető díszes halottaskocsival, a gyászhuszárok szállították. Gazdagoknak kriptá, díszes síremlék, a kisebb jövedelműeknek még szerény sírkő, szegényeknek földhalomra kis szabvány-fakereszt, vagy fejfa, a legszegényebbeknek hatósági temetés jutott.

A hagyományostól eltérő, papi-kántori közreműködés nélküli polgári, vagy ateista temetés csak ritkán fordult elő. Legnagyobb ilyen temetése a Vörös Segély aktivistájának Bagi Ilonának volt. Síremlékét - melyet a nyilasok később összetörtek - Goldmann György készítette. Neves, vagy gazdagabb elhunyt temetését rendszeresen

egyházi-kórus, vagy fúvós zenekar kísérte. A zenészek a nekik járó borraivalból az áldomást jobb időben már nem gyász, - hanem a környék örömeire – vidámabb, messze hangzó zenét játszva, a közeli Szarka kocsmá kerthelyiségében tartották.

A temető a 30-as évek közepén modern, Bauhaus hatást mutató, katolikus temetőkápolnával gazdagodott. Abban az időben temettek oda (a sírkert története során egyszer) főrendi származású elhunytat: Weiss Alfons régi odesszai ismerősét, a csepeli Weiss Manfréd kórházban elhunyt, elszegényedett orosz emigránst, Helén Reno bárónőt.

Ugyanabban az időben a Csepeli Zsidó Hitközség felszámolta a szigetcsúcsi régi temetőjét, a holtak maradványait a Községi Új-temetőbe helyeztette el. Telkeket vásárolt a Rózsa-dombi Nefelejcs utcában és a terület egy részén Zsidó Temetőt létesített.

A Királyerdő a parcellázást követő 5-6 év alatt olyan nagymértékben benépesült, hogy az ideiglenes jellegű lazarista kápolnát kiváltó római katolikus templom létesítése időszerűvé vált. Tervezésére a század egyik nagy építőművészt, Weichinger Károly /1893-1983/ műegyetemi tanárt kérték fel, aki a Királyerdőbe lazarista templomot és rendházat tervezett. A jövőben, (számolva a hamvasztásos temetés engedélyezésével) az épülő templom altemplomába urnatemetőt is tervezett. Az építkezés a Bükkös utca menti községi üdülőknek öt szabadon hagyott homokbuckás területe közül az egyikben, püspöki alapkö szenteléssel 1942-ben megkezdődött.

A háború és az azt követő politikai átalakulás miatt a templom a rendházzal, urnatemetővel nem valósult meg. Így lettünk egy műemlékkel szegényebbek. De a sors fintoraként Weichinger Károly templomot Csepelen nem épített, viszont kommunista pártházakat igen: 1952-ben a régi neve szerinti Templom-téren.

A II. világháború első felében, 1940-ben a korszak legnagyobb temetésén, nagy gyászoló tömeg kísérte utolsó útjára Bender Saroltát /1868-1940/, a község közkedvelt első tanítónőjét.

A második világháború közeledte és első négy és fél éve alatt rohamosan nőtt tovább a gyárak alkalmazottainak és ennek hatására a község lakóinak a száma. E miatt egyre több, békés körülmények közt elhunyt temetésére került sor. A nagyobb háborús harci cselekmények az 1944. április 3-án megkezdődött légitámadásokkal érték el először az országot, ugyanakkor Csepelt. Addig a helyi lakosság köréből származó háborús

áldozatok - a harcoló *katonák, munkaszolgálatosok közül* - távoli frontokon keletkeztek. A Weiss Manfréd Művek (a német Göring Művekkel együttműködve) Csepelen nagy mennyiségű repülőmotor gyártására rendezkedett be. A szigetszentmiklói Horthy-ligeten felépítette a Messerschmitt vadászbombázó gyártására a Dunai Repülőgépgyárat és a szomszédos Tökölön repülőteret létesített. Az országot sújtó első nagyméretű repülőbombázás április 3-án délelőtt a Horthy-ligeti Repülőgépgyárat és Ferencvárost érte. A gyárban kétszázan meghaltak, több mint százán megsebesültek, hatalmas károk keletkeztek. Az áldozatok közül 85-en helyiek voltak, ők a csepeli Temetőben kerültek örök nyugalomra.

Az első légitámadást éjjel, az angol légierőnek - a község és a WM déli részét érintően - kevesebb halálos áldozattal járó, romboló és gyújtóbomba támadása követte. Az angol-amerikai légierő kiemelt stratégiai támadási célpontjai között több, Csepel-szigeten működő létesítmény szerepelt. Ezért 1944. április és szeptember között még tíz, nagy erejű bombatámadás sújtotta a szigetet. Ebben az időszakban a szörnyű támadások következtében - pontos nyilvántartás ismeretének hiányában közel nyolcszázra becsülhető – a Csepelen elhunytak száma. A magasból ostromlott faluban keletkezett sok áldozat méltó, háborús körülmények közti ellátása és elhantolása nagy terhet rótt a temető-alkalmazottakra, akik becsülettel látták el nehéz feladatukat. Külön parcellát nyitottak a tömegesen szükségessé vált sírhelyek kialakítására.

A valaha közszájon forgott csepeli "községi legenda" szerint Zémann Richárd Szent Imre-téri fotóműterem tulajdonos az angoloknak kémkedett. Egyik vélemény szerint, mikor lebukott kivégezték, másik szerint felségével együtt öngyilkos lett. Az nem tudjuk, hogy a két állítás közül melyik az igaz. De az biztos, hogy 1944-ből származó sírjuk ma is megtalálható a temetőben a ravatalozó közelében.

Az első bombázást követően az előljáráóság (az általa kialakított) gettóba gyűjtötte össze a csepeli zsidóságot, ahonnan szomorú útjuk Auschwitzba vezetett. Áldozataik számát 900-ra becsülik. Tragédiájukat a helyi zsidó temetőben emlékmű örökíti meg.

Szeptemberben a légitámadásokba a szovjet légierő is bekapcsolódott, de szerencsére a hónap második felére a nagyméretű támadások megszűntek. A szovjet megszállásig kisebb berepülések, majd a front közeledtével a belövések okoztak a korábbiaknál

sokkal kisebb károkat és kevesebb halálos áldozatot. Ennek következtében a temető terhelése csökkent, kevesebb temetés vált szükségessé.

Amikor 1944. novemberben közeledett Csepelhez a front, a német fővezérség elrendelte a község déli részének kiürítését. Dr. Koncz János /1880-1973 / főjegyző annak végrehajtását megtagadta, ezért őt a Gestapora hurcolták. Rövidesen ezrek tüntettek a kitelepítés ellen. Több tiltakozót a nyilasok letartóztattak. Kiszabadításukra több bátor fiatal vállalkozott. Melynek során a foglyokat sikerült kiszabadítani, de a nyilasokkal kialakult tűzharcban Kormos László /1920-1944/ az életét vesztette. Eléggé elhanyagolt sírja a temető bejáratának közelében található.

Az 1945. januárban alakult Nemzeti Bizottság első intézkedései közé tartozott a főjegyző 28 éves szolgálat utáni elbocsájtása. A rövidesen kialakult, s az általa nem kedvelt és nehezen tűrt rendszerben még 28 évet élt. Az ő általa 100 éve megnyitott temetőben olyan szerény síremlék alatt nyugszik, melynél érdemei alapján szebbet érdemelne.

A Budapest elfoglalására előre törő Vörös Hadsereg november 24-én elfoglalta Szigetszentmiklóst: ekkor a front Csepel déli határa előtt megállt, egy hónapra megrekedt. A község déli részén a sárga csillagos munkaszolgálatosokkal a németek védelmi-állás- rendszert építettek ki. Első vonaluk a Rózsa utca közelében keresztezte a II. Rákóczi Ferenc utat. Onnan az oroszok állomáshelyéig a Rózsadombot és a temetőt is magába foglaló terület az ellenfelek közti senki földjévé vált. Ott a polgári lakosság mozgását nem akadályozták. Arról, hogy akkor hol voltak a temetések nincs tudomásunk.

Miközben az országban harcok tomboltak, decemberben Csepelen viszonylag békésebb volt az élet. A romos gyárakban ezrek dolgoztak, közlekedett a HÉV, csak néha lövöldöztek egymással a csepeli német és miklósi orosz tüzérek.

Amikor 1945. január 9-én a német és magyar katonaság kivonult Csepelről, a község felszabadult: a szovjet megszállásig néhány órára.

A Vörös Hadsereg fogadására küldöttség indult. A temetőtől délre találkoztak.

A küldöttség egyik tagja Robl János /1877-1951/ a Szent Imre-téri Kis-Boldogasszony templom plébánosa, kanonok az éppen elmúló korszak harcos, feltétlen híve, politizáló, időnként a szélsőségek felé hajló, tekintélyes katolikus egyházi és közéleti személyiség

volt. Régi egyházi szokást felélesztve, megadást jelző, kegyelmet kérő templomi zászlót vitt magával. A plébános további sorsáról csak annyit tudunk, hogy később súlyos meghurcolást szenvedett.

A másik tagja a kommunista Kalamár József gyári munkás, az éppen kialakuló korszak feltétlen híve és bolsevik típusú helyi kialakítója volt. További sorsa: három évig csepeli főbíró, majd a párt megbízásából 1948-49-ben a Fővárosi Temetkezési Intézet igazgatója, majd titkos építések vezetője volt. Aztán 1954-ben visszatér tanácselnöknek Csepelre, ahol kérlelhetetlensége és türelmetlensége miatt rendkívül népszerűtlenné vált. A forradalom alatt, amikor az „ellenforradalom” felszámolásának előkészítésén munkálkodott, a felkelők elfogták. Később a róla elnevezett úton, egy felkelő váratlanul tarkón lőtte. Meggyalázott holttestét leány unokája a csepeli temetőbe, annak gondnokával csak éjjel tudta beszállítani, és ott eltemetni. Később (a család kérésre) áttemették a Kerepesi úti temető munkásmozgalmi parcellájába.

A találkozó után a szovjet hadsereg békés körülmények között, harc és veszteségek nélkül szállta meg a községet, de igazi békét nem hoztak. A faragatlan, barbár katonák zaklatták a lakosságot, molesztálták a nőket, különös vonzalmat tanúsítottak az órák, az értéktárgyak, ékszerek és a pénz iránt.

A városparancsnok utasítására létrejött Intéző Bizottsággal csaknem 300, német nevű, ártatlan csepeli fiatalot íratott össze, akiket január 21-én (a gyalázatos „malenkij robot” címén) Szovjetunióba, a távoli Liszicsankszba hurcoltak, hároméves, szenvedésekkel teli kényszermunkára. A borzalmas megpróbáltatások miatt egyharmaduk soha nem tért haza.

A „malenkij robot” túlélők közül Petz Rudolf és a közelmúltban 94 évesen közülük utoljára elhunyt Strein Oszkár /1923-2017/ volt egyesületünk tagja, valamint tagtársunknak Nánási Rezsőnek azonos nevű édesapja is túlélő volt. Ők legalább hazai földben a csepeli temetőben nyugsznak. A háborúban csepeli halálos áldozatok még a harctereken szolgálatot teljesítő katonák, munkaszolgálatosok és hadifogságba esettek közül származtak. Neveik és számuk sajnos nem ismert.

A megszállók 1945 elején a helyi iskolák egy részében ideiglenes katonai kórházakat létesítettek. Az ott elhunyt és a környéken elesett katonáik számára a WM sportpálya északnyugati részén szovjet katonai temető megnyitásával létrehozták a csepeli,

harmadik 20. századi temetőt. A WM-ben készített szovjet-orosz ízlésű, ötágú csillagos kerítéssel körül vett, közepén emlékművel kialakított temetőt 1945. május 1-én avatták fel. A rendszerváltásig elkövetkező évtizedekben „szovjet-magyar nemzeti ünnepeken” koszorúzással emlékeztek meg a hősi halottakról és méltatták a „megbonthatatlan” szovjet-magyar barátságot.

Rossz időpontban 1956. április 3-án a temetői emlékművének helyére állították Gyenes Tamás otromba, túlméretezett Szovjet katona szobrát. Akkor ki gondolta volna, hogy félév múlva, októberben megbomlik a „barátság” és a mű a sírok közé hanyatlik. A rendszerváltást követően a Csepel SC vezetői a temető területének értékesítése céljából annak felszámolását sikerrel kezdeményezték. A katonák sírjait exhumálták és a Rákoskeresztúri temetőbe telepítették. A temető helyén ma a MOL üzemanyagtöltő-állomása működik.

Az országban a második világháború után kialakult koalíciós időszakban az egyházak konzervatív, feudális előjogainak egy részéhez ragaszkodó vezetőivel kialakult viták, ellentétek a marxista-leninista ateista, vallásellenes elveket valló kommunisták erőszakos előretörésével élesedtek, majd az egypárti diktatúra kialakítása során vallásüldözéssé fajultak. Ez elsősorban az ország lakosságának kilencztedét kitevő, keresztény gyökerű részét sújtotta.

A temetők működésében a vallások szerepét korlátozták, az egyházi temetések csökkentésére, - nem nagy sikerrel - új módi, legalább világi, de lehetőleg ateista jellegű temetések meghonosítását erőltették. Búcsúztatókat alkalmaztak, akik nem tudták pótolni az egyházi temetéseknek a hitből származó bensőséges vigasztaló hangulatát, a közös ima és éneklés összetartó erejét, a feltámadás és a mennybemenetel reményét. A mozgalmi temetések közül azok maradtak emlékezetesek, ahol meghitt volt a búcsúztatás, és melyet a Munkásotthon nemes hangú dalárdájának gyászéneke kísért.

Nagy-Budapest létrehozásának előkészítése idején megszűnt a csepeli temető önállósága. 1949-ben a Budapest Székesfőváros Köztemetői és Temetkezési Intézetébe beolvasztották. Ez az intézkedés része volt a Rákosi-korszaknak a nemzetet megnyomorító, az 1956.-os forradalomhoz vezető embertelen politikájának.

Csepelen a forradalmi küzdelem hosszan elhúzódott, az országban legtovább tartott. A

kialakult harcok következtében sokan vesztették az életüket és súlyos anyagi károk keletkeztek. Már október 24-én, a kiegészítő parancsnokság ostrománál 12-en haltak meg. Az áldozatok és sérültek száma a bekövetkező polgárháborús összetűzések során tovább növekedett, melyek a kommunisták ellenállásának összeomlásával, a felkelők győzelmével október 29-ére véget értek.

A következő napokban a közigazgatást a tömeggyűlésen megválasztott Nemzeti Bizottság vette át, a felkelőcsoportokat a Nemzetőrség fogta össze. A kórházban október végén 80 sérültet ápoltak, közülük 18-an meghaltak. Mindenszentek ünnepére, november elsejére elcsendesedett a kerület. Győztek a helyi forradalmárok. Ezen a napon amikor a temetőben ezrek keresték fel hozzátartozóik sírjait, délután kettőkor dísztemetésen búcsúztatták az elesett felkelőket és a harcok polgári áldozatait. A megrendítő gyászszeretartáson felravatalozott 13 koporsót a családtagokon kívül nagy tömeg vette körül. Az újonnan alakult nemzetőrség alegysége díszsortúzzal, szakaszparancsnoka gyászbeszéddel búcsúztatta az elhunytakat, akiket a később lebontott kápolna előtt ásott sírokba temettek.

Az a kopjafa, amely ma a temető 45-ös parcellájában, az 1956-os sírok közelében áll, 1991. október 22-től tizennégy évig, 2005. november 4.-ig, a Szent Imre téren, az 1956-os emlékmű helyén állt. Oda egyesületünk (CSHVE) kezdeményezésének, szervezésének köszönhetően került. Onnan 2005. november 4-én - a tervezett új 56-os emlékmű létesítése céljából - kiemelték és ugyanezen a napon került sor temetői ünnepélyes elhelyezésére.

Azt hat méteres tölgyfa gerendát, amiből Rékasi Konrád (néhai csepeli rajztanár) a kopjafát faragta, Zémann Istvánnal (egyesületünk titkárával) hoztuk Csepelre egy öreg Wartburg Combi tetején Bátonyterenyről. Miután a gerendát az emlékfához szükséges méretre vágtuk, akkor jöttünk rá, hogy a leeső része felhasználható, az általunk régen elképzelt temetői „Mindenki keresztje” vízszintes szárának. Célunk az volt, hogy olyan méltó emlékművet állítsunk melynél a temetőbe látogatók a távolba nyugvó hozzátartozóikra, szeretteikre gondolva emléküket felidézve, kegyelettel elhelyezhetik gyertyáikat, mécseseiket, virágszálaikat. Erre a hívők és felekezeten kívüliek számára is egyetemesen elfogadhatónak tartottuk Krisztus halál feletti győzelmét, a humanitást, és

a megbékélést kifejező keresztjének felállítását.

A „Mindenki Keresztje” tervét e sorok írója készítette. A kereszt köré kerek, a csepeli utcákon akkor sok helyen felbontott bazalt macskakövekből övezett, két szintes, égő mécsesek elhelyezésére alkalmas alapot terveztem.

A megvalósítását anyagilag az önkormányzat, és kérés nélkül Lauber Benedek plébános, az elhelyezést a temető alkalmazottai - Grosz Károly igazgatóval az élen - támogatták. A kereszt függőleges szárát képező gerendát a Wartburggal a megszokott módon az IKV-ba szállítottuk, ahol a kivitelezést társadalmi munkában a dolgozók vállalták. A temetői Mindenki Keresztjét a Szent Imre téri kopjafával egy napon, az 56-os forradalom 35. évfordulójának tiszteletére, 1991. október 22-én avattuk fel.

Az 1956 -os forradalom és szabadságharc idején az országban lejátszódó egyik legnagyobb, leghosszabban elhúzódó küzdelemre, harci eseményekre Csepelen került sor. A fegyveres harcoknak, a szovjet hadsereg barbár tüzérségi támadásai következtében sokan veszítették az életüket. A természetes körülmények közt elhunytakon kívül közel száz áldozat temetése megerőltető nagy munkát adott a Csepeli temető dolgozóinak, akik forrongó, háborús körülmények közt, nagy odaadással, kiválóan helyt álltak. A végtisztességet megadva helyezték sírba a lövések, aknarobbanások következtében elhunytak testét. A forradalom csepeli, első 12 áldozata október 24-én, a kiegészítő parancsnokság ostrománál veszítette életét. A helyi áldozatok temetéseinek hosszú sora 1956. október 30.-án, közülük kettővel kezdődött.

1956-ban november első három napja országszerte a forradalom részleges győzelme feletti öröm és az új békés életre való felkészülés jegyében telt el. Az örömhöz közben a szovjet csapatok tömeges beözönlése miatti aggodalom társult. A félelem november 4-én jogosnak bizonyult, mikor intervenciót kezdtek a forradalom vérbe fojtására, mely szerte az országban heves - Csepelen is – ellenállásba, legújabb-kori szabadságharcba torkolt.

A felkelőknek a kerület védelméért folytatott küzdelme a helyi sajátos körülményeknek, valamint kitartásuknak, bátorságuknak következtében hosszan elhúzódott és nagy veszteségekkel járt. A nemzetőrségbe 470-en léptek be, s a fegyveres ellenállásnak feltehetően 250-300 részvevője volt. Küzdelmüknek kedvezett a kerület Csepel szigeti

fekvéséből következő jó védhetősége. Továbbá erejüket növelték a 25 katonával, 6 ágyúval hozzájuk csatlakozó honvédség szigetszentmiklósi tüzérei is.

Amikor november 4-én megkezdődött szovjet invázió a Nemzeti Bizottság vezetői és Nemzetőrség parancsnoka a támadók túlereje elleni várhatóan reménytelen harc miatt a fegyveres ellenállástól való tartózkodás mellett foglalt állást. A Nemzetőrség parancsnok-helyettese nem fogadta el az állásfoglalást és megkezdte a kerület védelmének megszervezését, a támadók elleni harcra történő felkészülést.

Ez sokba került a csepelieknek! Egy hetes ostromot, óriási szenvedést, sok, további - 68 -halálos áldozatokat és nagy kárt okozott a kerület lakóinak.

Az 1956. november 4. és 11. közti, egy hetes, hősies ellenállás során az ostromlott várhoz hasonlóvá vált a megszállók által körülzárt, harckocsikkal, tüzérséggel, légierővel és végül gyalogsággal is kegyetlenül támadott Csepel. Az élet ezekben a napokban különösen nehéz, vészterhes volt. Még a temetéseket sem lehetett megtartani. Amikor a védők napokon át visszaverték a támadókat, a szovjet hadsereg több irányból ágyúkkal, nehéz-aknavetőkkel lőtte a kerületet. Ez a terrortámadás főként a békés lakosságot sújtotta.

Csak november 9-én 33-an veszítették életüket. A sok haláleset nagy terhet rótt a temetői alkalmazottakra, miközben a természetes körülmények közt elhunytakkal kapcsolatos teendőiket is el kellett látniuk: az 1944.-es bombázásokhoz hasonló háborús állapotok közepette maradéktalanul, kegyelettel és tisztességgel végezték nehéz feladatukat. Pedig a temetőben a tartózkodás, és környékén a közlekedés is veszélyes volt, a temető kapuja előtti útvonalon támadásra induló, vagy onnan visszavonuló ellenséges tankok, az utcai harcok és felkelők által lelőtt, közelében lezuhant szovjet repülőgép miatt.

Nagy lelki és fizikai megterhelésük közepette még jutott erejük a halottaknak és a temetéseknak pontos nyilvántartására is, melyben 1956. decemberében sikerült megtalálnunk több halálos áldozat címét és hozzátartozóikhoz eljuttatni a Magyar Írószövetség segélyét.

A forradalom alatt Csepelen 98 magyar ember halt meg, közülük 82 volt csepeli lakos, 16 halottnak máshol volt az állandó lakhelye, 3 csepeli áldozatot más budapesti kerületben lőttek agyon. Velük együtt a forradalom alatt 85 csepeli lakos veszítette az életét. Egy kivételével ők mind a csepeli temetőbe kerültek végső nyugalomra. Köbe

vésve nevüket, szomorú sorsukat, a ravatalozó falán elismerésre méltó „AZ 1956-OS FORRADALOM ÉS SZABADSÁGHARC ITT NYUGVÓ HŐSI HALOTTAI ÉS ÁLDOZATAI EMLÉKÉRE” feliratú emléktábla őrzi. A névsor nem teljes, amelyből két ártatlan áldozat Albert György ÁVH-ás kiskatona és Bordás András esztergályos neve kegyeletsértő módon hiányzik.

A temetőben 1956. október 30. és 1959. december 1. között a forradalom áldozatainak nyugalomba helyezése céljából 89 temetés történt. A felkelők által kivégzett, vagy agyonlőtt 5 elhunyt közül kettőt, és 1 szovjet járőrök által kivégzettet temettek el végleg Csepelen. Az elesett hat felkelő neve, temetési helye, valamint a harcok sok sérültjének sorsa és pontos száma nem ismert. Azt tudjuk, hogy ebben az időben a Csepeli Kórház személyzete fáradhatatlanul, önfeláldozóan látta el nehéz elsősegély-nyújtó és -gyógyító feladatát. Csak november elejéig 80 súlyos sebesültet kezeltek. A kórházban a forradalom alatt 18-an haltak meg. A legtöbb áldozat halálát lőtt sebesülés és aknarobbanás okozta.

A Tanácsház téren kilőtt „orosz” harci járművekből menekülő és a felkelők által lelőtt katonákat a téren ideiglenesen a Nemzeti Bizottság elnöke és fia temette el. A harcokban Csepelen az ismert elesett 20 szovjet katona temetéséről hadsereg-parancsnokságuk gondoskodott. A bátor védők 10 tankot, 2 páncélozott járművet, és egy IL 12.-es repülőgépet semmisítettek meg.

Csepel 11 év alatti második szovjet megszállása 1956. november 11-én befejeződött. A lakóterületen viszonylag gyorsan sikerült a kommunistáknak visszatérni az elvesztett hatalmukba. De a gyárakban – főként a Csepel Művekben – a forrongó állapot még pontosan két hónapig tartott, s csak 1957. január 11-én, egy munkás halálát okozó, a karhatalom által levert tüntetéssel ért véget.

A forradalom utáni szigorú és kérlelhetetlen számonkérés során 13 csepelit ítélték halálra és 1957 és 1959 között végezték ki őket. A Rákoskeresztúri Új köztemető 301-es parcellájában a rendszer bomlásáig a hozzátartozók elől eltitkolt, jeltelen sírokban hantolták el őket. 1990-óta mártír sorsukhoz illő kegyelettel rendezett viszonyok között ott nyugosznak.

A temetőben a megszállás után, 1956. november 15-től december 28-ig a forradalomnak 5 áldozatát temették el. A következő években még 9 elvégzett temetés közül kettő a

többtől eltért. Egy a felkelők által a Köztársaság téren kivégzett ártatlan ÁVH-s sorkatonának a Köztemetői tömegsírba a csepeli sírba történt újra temetése volt, melynél a következő évtizedek minden évében megemlékezést tartottak, koszorúztak. A másik sírnál sem a múlt rendszerben, sem a mostaniban hivatalosan senki nem tartott megemlékezést. Nem is fognak, mert az oda temetett szerencsétlen fiatalembert a forradalom alatt még az annak ellenálló kommunisták valamilyen megbízatással Pestre küldték. A közvágóhídi HÉV megállónál szovjet járőrök igazoltatták, megmotozták és mert pisztolyt találtak nála a szembe lévő ház udvarán falhoz állították és agyonlőtték. 1959-ben egy elhunyt elhantolásával zárult a temető dolgozóinak a forradalom áldozatainak végső nyugalomra helyezésével végzett hosszú, nagy, embert próbáló munkája.

A megrázó eseményektől pár év múlva távolodva enyhítettek a diktatúrán, a lassan meginduló modernizálással együtt a temetési kultúra átalakulása is megindult. Az 50-es évtized elejéig még a szülőotthonban meghalt csecsemők holttestét kerékpárral, annak csomagtartójára szerelt ládában szállította a temetőbe a hivatalsegéd. Aztán sikerült kiváltani az emberi erővel és a lövontatással végzett halott szállítást.

A bekövetkező békésebb időben lehetőség nyílt a temető belső rendezésére, növény telepítésre, a teljes öntözővíz hálózat kialakítására, hűtőkamra létesítésére. A lakóterület nagy részétől távol eső temető megközelítésén sokat javított az egykori szomszédos lőszerraktárhoz vezető vasúti sínnek a HÉV-vel történt összekötésével a végállomás és Háros közti ingajáratnak, a Madzag vasútnak létesítése.

A kerület lakossága 1950 és 1990 között majdnem megduplázódott: 46 ezerről 90 ezer főre szaporodott.

Ez a közben lejátszódó életmód átalakulással együtt a temető működésére is hatott. Megnőtt (különösen Mindenszentek és karácsony körül, de az év többi részén is) a látogatottsága és a temetések száma. Ebben az időszakban kezdődött a hazai, több évszázados, kizárólagos koporsós temetés más típussal történő kiegészítése: Magyarországon 1951-ben kezdődött az elhunytak hamvasztása, a cremáció.

Budapesten és környékén tömegesen csak 1968-tól, az Új Köztemetői krematórium felépítése után terjedt el. A hamvasztást urnatemetés követheti, melynél a hamvat tartalmazó urnát kriptába, urna sírba, nagy sírba, vagy kolumbáriumba helyezhetik.

Létezik még a szórt hamvas és hajós temetés is. Csepelen a két utóbbira nincs lehetőség. A hamvasztásra áttérés lassan történt, de alacsonyabb ára miatt is népszerűvé vált: ma már a temetések 70-80 százaléka így történik. Az újfajta és megnövekedett számú temetések szükségessé tették a temető korszerűsítését, urnák elhelyezésére alkalmas fülkesorok és kis méretű sírok elhelyezésére új parcellák kialakítását.

Megérett az idő a temetések méltó lebonyolításához új ravatalozó építésére is. Az építkezés előkészítésének alkalmát az ateizmus szellemében kihasználták, a temető vallási jellegének további csorbítására, a katolikus temetőkápolna és az előtte felállított – az Ófaluból származó – kereszt eltávolítására. Az 1930-as években kibontakozó modern építészet jegyében született, kisebb falusi templom méretű épület lebontásával a vallásszabadságot újra megsértették és építészeti értéket romboltak.

Ha egyszer valaki újjá kívánja építeni a kápolnát, figyelmébe ajánlom a következő sorokat: az új oltárra keresztet nem kell csináltatnia. Amikor a Jézus Szíve lelkészség ifjú káplánja, Kispál György Csepelen eltöltött több éves lelkes, nehéz szolgálat után vidéki plébánosi megbízatást nyert, a Helytörténeti Gyűjteményben búcsúlatogatást tett. A búcsúzásra nem üres kézzel érkezett. Megőrzésre átadta az egykori temetői kápolna oltáráról származó márvány keresztet, melyre a gyűjteményben az elképzelt jövőbeli újjáépítők – reméljük lesznek – majd egyszer rátalálnak.

Az elhunytaktól történő, mindig megrázó búcsúztatásokra szolgáló három ravatalozó termet, temetkezési-irodát, és kiszolgáló helyiségeket magába foglaló ravatalozó épületet 1975-ben emelték, Rési Sándor építész és Szily Imre Balázs belsőépítész tervei alapján. A téglaburkolatú építményt szemlélve a halál kérlelhetetlensége, az örökre történő elválás feletti fájdalom érzése helyett befejezetlen épületek emléke jut az ember eszébe. A tervező igénytelenségét a korabeli közérteknél használatos primitív típus portálok, alumínium takarások alkalmazása és a lebontott kápolna hiánya miatt az épület oldalára száműzött lélekharangok bizonyítják.

Ugyanabban az évben a temető közelében építették fel a Csepeli Kenyérgyárat. Gyengén lengedező nyugati szélben az egész temetőn gyakran szétáradt a kisült friss kenyér szaga, elnyomva a gyászszertartások ördögűző tömjénének illatát. Régen bezárták a kenyérgyárat, a kenyérillat örökre eltűnt.

Ahogy növekedett a kerület lakossága, fokozódott az emberek elődjeik iránti tisztelete,

érdeklődése, évről évre nőtt a temetőbe látogatók száma. Különösen Mindenszentek és a karácsonyi ünnepek idején vált egyre nehezebben megközelíthetővé a temető a megnövekedett forgalom következtében.

Ahogy teltek az évek, a jövedelmek lassan nőttek, a megélhetés kissé könnyebb lett, több jutott a temetőben az elhunytak emlékének ápolására, a virágra, sírkőre. A 20-ik század elején a virágkertészetet Csepelen meghonosító Rossol család által a temetőkapunál 1956-ban megnyitott első virágüzletet azóta (a megszűnt ingajarat pályájára épített) több mint egy tucat követte, s a környéken a sírkövesek műhelyei is szaporodtak. A diktatúra a század 80-as éveinek kezdetével nem szűnt meg, utolsó évtizedébe lépett, lazult. Már korábban, a Népfronton és a helytörténeti munkálkodáson keresztül sikerült jó kapcsolatot kialakítani a helyi egyházak lelkészeivel, melynek következtében velük és az állami vezetőkkel szervezett találkozókkal csökkent a feszültség és kialakult a máshol elképzelhetetlen kapcsolat, együttműködés.

Segítettük az elhunyt polgárok méltó egyházi temetésének előkészítését, lebonyolítását. Az állampárt továbbra is ragaszkodott az egyházak visszaszorításának hagyományos gyakorlatához. Tagjaitól elvárta a vallási összejöveteleken (köztük az egyházi temetéseken is) megjelenésüktől történő tartózkodást.

A Mező Imre úti (ma újra Fiumei út) temetőben létesített Munkásmozgalmi Panteon példáját szerényen követve Csepelen, a temető északnyugati részén munkásmozgalmi parcellát nyitottak, ahol az egykori szociáldemokraták mellett nemcsak az elhunyt kommunisták (és azok, akik 1945 után párt, állami és gazdasági vezető szerepet töltöttek be) kaptak sírhelyet. Hasonlóképpen a temetőkapu közeli díszsírhelyen a korszakban elismert személyek nyugsznak. Köztük Sticzay Rezső, aki egymaga volt 1949-ben Csepel Nagyközség utolsó főbírója, ugyan abban az évben, néhány hónapra Csepel Megyei Városi rangra emelt első és egyetlen polgármestere, és az 1950-től létrehozott Nagy-Budapest XXI. kerületének (Csepelnek) első tanács elnöke. A temetőben nyugvó csepeli szociáldemokrata vezetők közül csak Ivanics István /1906-1993/ és Tárnok Imre /1898-1949/ nevét ismerjük.

Az 1989-90-ben bekövetkezett rendszerváltoztatásig 1945-től eltelt több mint négy évtized alatt a temetőben sok ezer csepeli fejezte be életútját. Néhány kivétellel már a XX. században és 1920 után születtek, köztük az addigra elhunyt, a községet két háború

közt vezető –1945 után félre állított –hivatalnokok, közéleti személyiségek: az 1972-ben eltávozott Dr. Koncz János korábbi főjegyzővel és helyettesével, az 1984-ben elhunyt Szabó GY. Gézával az élen. A képviselő-testület tagjai közül a legismertebbek voltak: a német származású /sváb/ Dr. Sas /Steiner/ Vilmos fogorvos egyike az első „ős csepeli” származású értelmiséginek, valamint Schmidt Mihály, Honti /Hochstein/ Tamás, Lőke József és az illyr / rác/ Wersitz András és sokan mások.

A temető egyre zsúfoltabbá vált, majdnem teljesen megtelt. Ezért területét 1989-ben keleti irányba plusz 1,1 hektárral, 12,4 hektárra bővítették.

A magyarországi szocialista rendszer válsága, összeomlása Csepelen is nagy megrázkódtatásokat váltott ki.

A helyi nagy vállalatok privatizációja és felszámolása következtében több tízezer munkahely megszűnése miatt elkezdődött a kerületi lakosság csökkenése. Számuk 1990 és 2019 között 90.200 főről 74.400-ra esett vissza. A halálesetek és temetések száma is kevesebb lett.

A rendszerváltás következtében megváltozott az egyházak helye, szerepe a magyar közéletben. Megszűntek a működésük korlátozásra állított akadályok, megtörtént a szocializmus évtizedeiben elvesztett jogaiknak visszanyerése. Szerepük a temetőben, a szabaddá vált temetkezési kultúra gazdagításában megnőtt. Új felekezetek alakultak, erősödtek meg. Megújultak a temetési szertartások. A korábban a temetéseken gyakran közreműködő fűvös zenekarok helyett a szertartásokon mostanában rendszeresen az II Silenzio elnevezésű zenemű egy trombitával megszólaltatott fájdalmas akkordjaival fejezik be.

Több helyen templomi urnatemetőt alakítottak ki, köztük Csepelen is. A Csepel II. Jézus Szíve Plébánia templomában az Urnatemető kialakítást Simon Péter plébános kezdeményezte és kezdte meg. Utóda a kedves gyülekezetéhez visszatérő Kispál György plébános 2000-ben fejezte be. Azóta közel hatszáz elhunyt földi maradványait helyezték kegyeletteljes szertartással a megszentelt helyen, méltó körülmények közt örök nyugalomba. Köztük a templom korábbi tisztelt, fáradhatatlan plébánosát Sebestyén Imrét és Vezér /Wersitz/ Endrét /1939-2021/, egyesületünk tevékeny tagját is. A gépkocsi-forgalom növekedése következtében a temető közelítésének javítására nem

a II. Rákóczi út korszerűsítését, hanem főbejáratának áthelyezését tervezték. E "halva született" elképzelésnek a sírkert százéves történetében bekövetkezett legnagyobb, országos érdeklődést kiváltó temetés vetett véget. A fegyverhasználat közben történt baleset következtében elhunyt Zámbo Imre /1958-2001/, azaz Zámbo Jimmy művésznéven országszerte ismert, s a főként vidéki közönség körében rendkívül kedvelt popénekes görög-katolikus liturgia szerint megtartott temetésére, lakóhelyén Csepelen került sor. A csepeli Rákóczi-téri görög-katolikus templomban 2001. január 20-án felravatalozott művészt a temetőbe vezető négy kilométeres utolsó útján több ezer rajongójának gyászmenete kísérte, ahol a bejárat közeli kriptába helyezték örök nyugalomra. A temetés óta a Zámbo Jimmy emléket őrző tisztelői a sírhelyét tömegesen látogatják, zarándokhelyévé vált. Ezért a temető-kapu áthelyezése lekerült a napirendről.

A másik, a nagy hazai közérdeklődést kiváltó bűnügy és az azt követő, 2009. januárjában megtartott csepeli temetés volt. Sokan vettek részt a helyi Szakképző Iskola meggyilkolt igazgatójának, Takács Józsefnek és tanárának Papp Lászlónak a búcsúztatásán.

Csepelen a múlt században nagyon gazdag és népszerű volt a sportélet. A helyi versenyzők számos hazai és nemzetközi versenyen értek el kiemelkedő eredményeket, méltán voltak népszerűek. Elhunytuk mély részvétet váltott ki, csepeli temetésükön rendszerint sokan vettek részt. Közülük talán a legnagyobb tömeg kísérte utolsó útjára Keszthelyi Mihályt /1922-2000/, többszörös válogatottat, a Csepel SC háromszoros magyar bajnokságot nyert labdarúgóját, későbbi edzőjét.

Marosvári /Marksteiner/ Béla /1919-1974/ erdélyi születésű, labdarúgó pályafutását Temesváron kezdte, s kétszer volt román válogatott. Észak-Erdély visszacsatolása után, 1941-től 1951-ig játszott a Csepelben melyben háromszor volt tagja a magyar bajnokságot nyert csapatnak, egyszer játszott a magyar válogatottban, 1948-ban elnyerte az „Év labdarúgója,” címet. Két évig, 1953-54-ben a Csepel edzője volt. Horváth Lászlónak, Egyesületünk sportszakértőjének véleménye szerint, ő volt a legnagyobb tehetség azok közt, akik valaha labdába rúgtak Csepelen.

Tóth II. József /1929-2017/ a legsikeresebb és egyik hűségesebb csepeli labdarúgó volt, Jogosan lett Csepel örökös bajnoka és díszpolgára. A labdarúgást a Csepelben 1941-ben

kezdte és 1961-ben fejezte be, az egyesülettel 1959-ben magyar bajnokságot nyert. Tizenkétszer volt tagja a labdarúgó világbajnokságon ezüstérmes csapatnak. 88 éves korában hunyt el, s a Csepeli Temetőben 2017. október 26-án rendezett temetésén megjelentek nagy része már nem láthatta 56 éve abbahagyott játékát. E sorok lejegyzője még látta nagyszerű beadásait, cseleit, fröccsözhetett társaságában néhányszor Feri Kölcsey utcai kocsmájában és találkozott vele, mikor együtt lettek díszpolgárok.

Losonczi Flórián /1944-2012/, a Csepel SC kiváló labdarúgója volt 1963-1973 között, s 2000-től 2004-ig a sportegyesület utolsó elnöke. Csepeli temetésén, 2012. február 17-én több százan búcsúztatták.

Biztos, több egykori kiváló futballista nyugszik a temetőbe, de neveik számomra sajnos nem ismertek.

A temetőben nyugvó, általunk ismert kitűnő bajnokok:

Váradi Andorné /1921-1996/ világbajnok kézilabdázó;

Kiss Magda /1922-1984/ világbajnok kézilabdázó;

Urányi János /1924-1964/ olimpiai bajnok kajakozó;

Bene László /1924-1977/ Európa-bajnok ökölvívó;

Molnár László /1902-1981/ Európa-bajnok evezős;

Miszlay Lajos /1903-1979/ világbajnok birkózó;

Horváth György /1943-1988/ olimpiai bronzérmes súlyemelő;

Bajkó Károly /1944-1997/ olimpiai bronzérmes birkózó;

Havasi Gyula /1928-1978/ Európa-bajnoki bronzérmes röplabdázó;

id. Ambrózi Jenő világcsúcsot elért súlyemelő;

Az elmúlt, több mint százhusz évben Csepelen gyógyító, a temetőben nyugvó általam ismert orvosok:

Dr. Rév Miklós, a csepeli Weiss Manfréd Lőszergyárnak első orvosa volt 1908-tól. Ő készítette el a WM kórház építéstervezését előkészítő működési elképzelést.

Dr. Kantzler Endre /1904-1989/ WM kórház belgyógyásza volt 1929-től 1972-ig.

Dr. Sárdi József /1900-1986/ pályája 1924. évi kezdetétől haláláig gyógyította csepeliek

egymást követő generációit. Ő volt a település gyermekeinek eredményes, elhivatott, odaadó, szakértő doktor bácsija.

Dr. Siklósy Ferenc /1847-2020/ halk-szavú, türelmes, segítő-kész házi orvos, 1973 és 1996 között a Csepel SC kézilabdázóinak az egyesület Örökös tagjává választott lelkes sportorvosa, évekig a kerületi képviselő-testület tagja volt. Munkásságát a Csepel díszpolgárává választásával ismerték el.

Ismert gyógyszerészek:

Csiki-Borzsavai István a két világháború között nyitotta meg a II. Rákóczi úti, reprezentatív, 1945 után leállamosított Szent Antal patikáját.

Sas /Steiner/ Rudolf az 1970-es, 80-as években volt keresztény hitét nyíltan vállaló, a kerület főgyógyásza és a Fővárosi Tanács Csepelt képviselő tagja.

Pedagógusok: temetési helyük ismerete hiánya miatt csak kevés csepeli temetőben elhantolt pedagógusról írhatok.

Bender Sarolta /1868-1940/ az első magyar nyelvű Csepeli Állami Leányiskola alapító igazgató-tanítónője volt az 1884-es kezdettől 40 évig, nyugdíjazásáig. Személyét nagy és osztatlan közmegbecsülés kísérte. Neki és munkatársainak volt köszönhető az akkor még nagyrészt nemzetiségiek lakta falu leány tanulóinak a magyar nyelv használatára, írására, olvasására tanítása és a hazaszeretetre nevelése. Nyugdíjazásakor, 1923-ban a Ráckevei Királyi Uradalom pénzjutalomban, az állam Szignum Laudis kitüntetésben részesítette. A községben utcát neveztek el róla. A temető 13. parcellájában nyugszik, szép sírhelye a többi ismeretlen helyen elhantolt egykori kiváló csepeli óvónők, tanítók, tanárok emléke előtt is tisztelegve, védelmet érdemelne.

A Budák nővérek az első csepeli óvoda alapítói voltak 1885-ben. Sírjuk helyét és a keresztnévüket nem ismerjük.

A csepeli közoktatást több pedagógus család is művelte. Közülük az 1934-ben kiadott, alpműnek számító Csepel monográfia szerzője Perényi József és neje, Gönczy János és neje, Varga János iskola igazgató és szintén igazgató János fia, Háray Gyula igazgató-tanító és polgári iskolai tanárnő lányai Emília és Ilona voltak a legismertebbek, Nem tudjuk, hogy sírjaik hol találhatóak a temetőben.

Lassan végleg eltávoznak azok a pedagógusok, akik diplomájukat megváltozott lehetőségek között 1945 után szerezték.

Közülük a csepeli temetőben búcsúztunk Dr. Magyar Béla /1936-2014/ testnevelő tanártól és

Szegedi Lujza /1933-2017/ tanárnőtől, Csepel szeretett és tisztelt díszpolgáraitól.

A helyi történelmi nagyvállalatok egykori alapítói a Weissek, Mauthnerek, Neményiek és a cégek korukbeli és a későbbi vezető beosztottaik – mert nem laktak Csepelen – elhunytait nem itt temették. Ritka kivételt képezett:

Tháli Sándor /1916-1982/ mérnök a Papírgyár Kossuth-díjas igazgatója.

Czinege Antal /+ 1997/, a Magyar Posztógyár vezérigazgatója.

A csepeli nagyvállalatok egykori alkalmazottai közül sok ezren nyugszanak a temetőnkben, emlékük előtt tisztelegve jegyzem le néhány neves személy nevét.

WM Művekből: Rosta Géza /1871-1954/, a gyártelep egyik legkorábbi lakatosából állandó tanulással Felső Ipari végzettséggel lett az erőmű főmérnöki rangú vezetője.

Weiss Alfonz szerint: „*rendkívül energikus cég-hű ember*” volt.

Hauschild Géza szintén Felső Ipari Iskolát végzett, a legrégebbi alkalmazottak közül a Fémmű öntöde vezetője, a nemzetközi hírű Weiss-bronz egyik alkotója, 1902-ben a tanonc műhely alapítója volt.

Hauschild Emil testvérével egyező végzettséggel a famegmunkáló üzem és tanoncosztály lelkes vezetője volt. A család rangos tisztségeket töltöttbe a csepeli evangélikus gyülekezetben. Nagy tragédia sújtotta őket, mikor örökre elvesztették a család ifjú tagját a malenkij robotra a Szovjetunióba hurcolt Hauschild Lászlót.

Sárdi /Seffer/Antal asztalos, ifjú korától a WM-CSM alkalmazásában állt, Csepel múltjára vonatkozó tárgyak, dokumentumok, fotók gyűjtésével és rendszerezésével nagy mértékben hozzá járult a CSM Gyártörténeti Múzeum és a Helytörténeti Gyűjtemény létrehozásához. Volt elnöke a Csepel SC-nek. Szerkesztette a Csepeli kronológiák egymást követő számait, évtizedekig tagja volt Egyesületünknek.

Gazda Géza /1889-1981/ még Weiss Manfréd életében kezdett a WM-ben dolgozni, egyszerű munkásból lett üzemvezető, tanoncok oktatója, a takarékoságot szorgalmazó

Gazda-mozgalom kezdeményezésért nyerte el a Kossuth-díjat.

Csathó István /+1946/ martinász a WM kohászatában fontos szerepet betöltött, Felvidékről származó Csathó-família egyik tagja volt. A „nagy gyárban” keletkezett számos halálos baleset közül ő a martin kemence felrobbanásának lett az áldozata.

Pál József /1917-2005/ CsM Szerszámgépgyár géplakatos volt. A légpárnás köszörűgép feltalálásáért kapott Kossuth-díjat.

Stork József, az egykori CsM Szerszámgépgyár főmérnöke, a gyártelep történetének kutatója, a CsM erőművéről és gépgyáráról megjelent könyvek társszerzője volt. Mint Egyesületünk alelnöke, az ukrajnai Kijev közelében a honfoglalás idején keletkezett Csepel faluval kialakult kapcsolat ápolásán munkálkodott.

Ernszt Antal /1931-2015/ CsM Motorkerékpárgyár szerelőjéből lett a pártállam idején Csepelen vezetőserepet betöltő mindkét kerületi jogú MSZMP szervezetnek a CSM és a XXI. kerület pártbizottságnak, a két szomszédvárnak egymást követően az elsőtitkára.

Kovács Sándor /1927-2016/ Papírgyári lakatosból lett honvédtiszt. Azért, mert az 1956-os forradalom idején a Király-erdei nemzetőrök parancsnoka volt, első fokon halálra ítélték, melyet másodfokon életfogytiglani börtönbüntetésre változtatták. Hat fogságban eltöltött év után szabadult. A rendszerváltás után vezérőrnagyi rangot kapott.

Marton Gyula a kikötő főmérnöke volt. A Budapesti Nemzeti és Szabadkikötő címmel a legnagyobb magyar kikötő történetét ismertető, 1995-ben megjelent kitűnő könyv szerzője volt.

A temetőben nyugvó általam ismert neves személyiségek:

Hajtun József /1924-1998/ sakkmeister, újságíró. A Csepel SC-ben és több egyesületben versenyzett, nyert országos egyéni villámsakk bajnokságot. A Magyar Sakkszövetség főtitkári tisztségét látta el 1960-tól három évig. Fogaskeréknek, az Esti Hírlapnak, a Népszportnak és több más lapnak volt újságírója.

Falu János /1934-1977/ geológus, a vízszabályozási földmunkáknak, az építőanyagok geológiájának és Tanzánia vízrajzi viszonyainak volt a kutatója.

Pétervári István /1929-1983/ színházi rendező. Rendezője volt a kecskeméti Katona, és a veszprémi Petőfi Színháznak. Igazgatta a győri Kisfaludy Színházat.

Tótfalusi István /1936-2020/ Csepel díszpolgára. József Attila, Füst Milán és Csepeli

Örökség díjas könyvszerkesztő és műfordító volt.

Dékány Ágoston /1948-...../ grafikus, festőművész korai elhunytáig feleségével, Lacza Márta festőművésszel népszerű csepeli művészházaspárt alkottak. Múzeumi régészeti grafikai munkáival és könyvillusztrációival, művészi ceruza-rajzaival, rézkarcaival szerzett hazai és nemzetközi hírnevet.

Choli Daróczi József /1931-2018/ országosan ismert és elismert cigány közéleti személyiség, népművelő, író-költő és műfordító volt.

Albert Györgyi /1964-2008/ újságíró, média személyiség volt. Rádió és televízió műsorok riportere, szerkesztőjeként vált országsszerte ismertté. Csepeli családból származott. Unokahúga volt a szintén a temetőben nyugvó, 1956-ban elesett, egy i betűvel rövidebb nevű Albert Györgynek.

A sok lelkes helytörténész közül:

Dr. Zachár László /1912-1989/ jogász, matematika-fizika szakos tanár. Csepel történetének eredményes fáradhatatlan kutatója, múltjának legjobb ismerője és népszerűsítője, a kerület tisztelt helytörténésze volt, a csepeli honismereti mozgalom egyik alapítója. Széles európai műveltségét hasznosítva nem csak szaktárgyait oktatta eredményesen, tanítványait a szülőföld és a haza szeretetére is nevelte. Számukra helytörténeti szakkört szervezett. Bevonta őket régészeti kutatásaiba, néprajzi, helytörténeti vonatkozású tárgyakat gyűjtő és megőrző munkájába. Alapító elnöke, szellemi atyja volt Egyesületünk elődszervezetének a csepeli helytörténeti kutatómunkát kibontakoztató Hazafias Népfrent Helytörténeti Bizottságának.

Dr. Bihari Gyula /1889-----/ biológus, Jedlik Ányos gimnáziumi tanár, ismeret terjesztő munkák szerzője, egyesületünknek alapító tagja volt.

Vezér /Wersitz/ Béla kisiparos. A XVIII. században Csepelre települt, s azóta sok utód ágra gyarapodott egyik Wersitz család színes egyéniségű XX. századi tagja volt. Maradandót nagy helytörténeti értékű fotóival, és sok kitartó szorgalommal a Helytörténeti Gyűjtemény számára összegyűjtött tárgyakkal hagyott az utókorra.

Ebben a visszaemlékezésben leírtak közül és azokon kívül a temetőben ki kellene választani azoknak a nevét, akik példa-értékű életükkel, munkálkodásukkal kiérdemelnék sírjuk védelemét.

A Csepeli Temető első százéves története az 1919-ben végződő spanyolnátha és 2020-

ban kezdődő Covid 19-es pusztító világjárvány közti mozgalmas történelmi időszakra esett. Az emberi élet végessége, az elmúlás kikerülhetetlen törvényszerűsége miatt mindenkit előbb vagy utóbb utolér a végzet. Mikor az életút véget ér, még egy út bekövetkezik, a nyugalomba helyezés előtti utolsó.

Ki tudja a sírkertben az elmúlt száz évben hány szomorú temetés volt, hány koporsót fogadott be a sír, hányat takar el, a régen sokat emlegetett csepeli sárga föld. Mennyi drága családtag, rokon, kedves barát, ismerős távozott örökre. Emléküket mi a tovább élők őrizzük.

Azt kívánjuk, nyugodjanak békében.

Dr. Bolla Dezső

Csepeli Helytörténeti- és Városszépítő Egyesület elnöke